

TURLI TIZIMLI TILLARDA ANTROPONIM KOMPONENTLI SLENGLARNING STRUKTURAL VA SEMANTIK TADQIQI

Meliqo'ziyeva Zilola Qahramon qizi

*Farg'ona Davlat Universiteti Lingvistika (Ingliz tili) yo'nalishi
1-kurs magistranti*

Ilmiy rahbar: Ahmadaliyev Mamadali

Andijon davlat universiteti Chet tillari fakulteti o'qituvchisi

Tayanch so'zlar: *antroponim, antroponimika, antroponimiya, ism, sleng tushunchasi, laqab, familiya, taxallus, ota-ism, regional antroponimiya.*

Turli tizimli tillarda antroponim komponentli slenglarning o'rganilishi tobora zamonaviy filologiyaning e'tiborini qozonmoqda va aytish joizki zamon talabiga ham aylanib bormoqda. Shu sababli o'zbek va ingliz tillari bilan boshqa turli tizimli tillardagi antroponim komponentli slenglarning fanga qanday kirib kelishi, o'zbek antroponimiyasida tarixiy nomshunoslik yoki tarixiy antroponimiya masalalari va shu tillardagi struktural va semantik tadqiqi o'rganilishi ahamiyatlidir.

Ma'lumki, *antroponim* (yunoncha: *antropos - antropos + onoma-atoqli ot*) – kishi atoqli oti (ism, familiya, laqab, taxallus, patronim va boshqalar) hisoblanadi. Antroponim atoqli ot tiplaridan biri bo'lib, ma'lum bir tilda mavjud bo'lgan barcha kishi atoqli otlari majmui, fondi *antroponimiya* deb yuritiladi. Antroponimika yoki ismshunoslik esa onomastika (nomshunoslik)ning kishi atoqli otlari (antroponimlar)ning paydo bo'lishi, rivoji va vazifaviy xususiyatlarini o'rganuvchi bo'limidir.

Sleng atamasiga kelsak, Angliyada sleng so'z birinchi marta og'zaki tilda qachon paydo bo'lganligi noma'lum. Yozma ravishda u birinchi marta 18-asrda Angliyada qayd etilgan va keyin "haqorat" degan ma'nomi bildirgan. Taxminan 1850 yilda ushbu atama "noqonuniy" so'z birikmalarining belgisi sifatida kengroq qo'llanila boshlandi. Shu bilan birga, asosan jamiyatning quyi qatlamlarida ishlatiladigan slang - lingo so'zining sinonimlari va rangli aholi tomonidan afzal ko'rilgan argot(inglizcha so'z bo'lib, ma'lum odamlar guruhigina foydalanadigan so'z va iboralardir – o'zbek tilida ham argo, jargon kabi qo'llaniladi e.g. It is the argot of the university campus; thieves' argot, military argot, teenage argot kabi) paydo bo'ldi.

"Sleng" tushunchasining o'zi keyinchalik uning paydo bo'lgan tavsifiy ta'riflari bilan ifodalanadi, masalan "notinch so'zlashuv" yoki "tilning yalpizi" sifatida she'riy "maqtov"; yoki "jarang - bu sizning yengingizni o'raydigan, kaftingizga tupuradigan va ishga kirishadigan til" Karl. Sandberg), bu "oddiy odamning she'riyati" va boshqalar. Ilmiy nuqtai nazardan, bunday ta'riflarning ahamiyati unchalik katta emasligi aniq, garchi ulardan sleng oddiy xalq tili va milliy lug'at ishlab chiqarish uchun asos hisoblansa ham.

“Sleng” tushunchasiga ham turli til olimlari tomonidan turlicha ilmiy ta'riflar berilgan. Xususan rus tilshunosligida V.A. Xomyakovning ta'rifi: “Sleng ma'lum bir davr uchun nisbatan barqaror bo'lib, keng qo'llaniladigan, stilistik jihatdan belgilangan (qisqartirilgan) leksik qatlam (kundalik hodisalarni, obyektlarni, jarayonlar va belgilarni bildiruvchi otlar, sifatlar va fe'llar), adabiy tilning tarkibiy qismi bo'lgan ekspression vernakulyar tarkibiy qism, ularning manbalarida juda xilma-xildir va adabiy me'yorga yaqinlik darajasi bilan o'ziga xos ifodaga ega”¹⁰⁰

Antroponim komponentli slenglar, albatta, ikki atamaning ham kelib chiqishi uni muammolari bilan bog'liq. O'zbek antroponimikasining bir muammosi poetik yoki badiiy antroponimika masalalari bilan bog'liq, ya'ni badiiy asarlarda qo'llangan kishi ismlari, umuman, atoqli otlar faqat nominativ funksiyani emas, balki bir qancha funksional-uslubiy xususiyatlarni ifodalashga xizmat qiladi. Mana shu masala keyinchalik o'zbek antroponimikasida maxsus o'rganildi. Masalan, SamDUda E.B.Magazanik shu mavzuda nomzodlik dissertatsiyasini himoya qildi, keyinchalik monografiya nashr ettirdi. Bu ishda antroponimlarning lingvistik kategoriya sifatidagi tabiati, onomastilistika va uning rus adabiyotshunosligida o'rganilish darajasi masalalari o'rganilgan. Olim o'z tadqiqotida badiiy asarlarda qo'llangan antroponimlarni juda keng kontekstda olib qaraydi, badiiy asar syujeti, konfliktini namoyon etishda kishi ismlarining o'rni masalasini asosli yoritadi. Masalan, olimning talqiniga ko'ra, A.S.Pushkin asarlarida qahramon familiyasi bilan ismi o'zaro fonetik jihatdan ohangdoshlik xususiyatiga ega: *Ev-gen-iy O-neg-in* kabi. Xuddiy shunday fonetik ohangdoshlik M.YU.Lermontov qahramonlarining familiyasi va ismiga ham xosdir: *EvgENiy ArbENin* kabi.

Zamonviy antroponim komponentli slenglar, albatta, tariximizga, tarixiy asarlarga va ularda berilgan antroponimlarga asoslanib, ismlarning stukturasi va semasi shakllanadi ya'ni o'rganayotga tillar tarixiga murojat qilishimizga to'g'ri keladi. Mustaqillik yillarida o'zbek antroponimikasiga oid tadqiqotlar doirasi yana ham kengaydi. Masalan, S.Rahimov Xorazm vohasi misolida mintaqaviy (regional) antroponimiya masalalariga doir kuzatish ishlari olib bordi, shu asosda nomzodlik dissertatsiyasini himoya qildi. N.Husanov XU asr o'zbek yozma yodgorliklari tilidagi antroponimlarning leksik-semantik va uslubiy xususiyatlarini tadqiq etib, ikki qismdan iborat monografiya yaratdi va shu mavzuda doktorlik dissertatsiyasini himoya qildi. M.Tillaeva Xorazm onomastikasi tizimining tarixiy-lisoniy tadqiqini “Avesto” asari onomastikasi bilan qiyosiy yo'nalishda olib borib, yaxshi natijalarga erishdi. Olimaning xulosasiga ko'ra, “Avesto”da uchraydigan kishi nomlari nafaqat butun eroniy, balki

---

100. Xomyakov, V. A., slangni o'rganishga kirish - ingliz tilidagi asosiy tarkibiy qism, S1980 .. 43-44Vologda, 1971

turkiy, somiy xalqlar antroponimikasiga ta'sir qilgan. Shuning uchun bugungi o'zbek ismlari orasida Jamshid, Isfandiyor kabi bir qancha avestoviy antroponimlar yoki "Avesto" ta'sirida yuzaga kelgan kishi nomlarini uchratamiz.

Ingliz tilining antroponimlari yaratilgan ikkilamchi emotsional va baholovchi belgilar sifatida keng tarqalgan bo'lib, tegishli ismning umumiy nom toifasiga o'tishi sifatida tushuniladi. Inson tanasining yaqin qismlari, uning a'zolari tirik organizmga tegishli bo'lganligi sababli, odam ularni jonlantirishi, ularga jonli mavjudotlar sifatida munosabatda bo'lishi odatiy holdir, go'yo biz g'amxo'rlik qilayotgan boshqa odamga yoki uy hayvoniga munosabatda bo'lgandek. For example, junior, little man- kichik, kichkina odamning murojaatlari homiylik yoki kamsituvchi munosabatni ko'rsatadi; dear member, dearest member, father confessor, foreman, master of ceremonies - aziz a'zo, eng aziz a'zo, ota iqror, brigadir, marosim ustasi - hurmatli munosabat; chum, old chap, old fellow, old blind bob, old Bill - do'stona munosabat; little brother - kichik birodar - g'amxo'r munosabat; jolly member, wife's best friend - quvnoq a'zo, xotinning eng yaxshi do'sti - masxara qiluvchi munosabat; large lad, big daddy, girl chaser, one-eyed brother, one-eyed Willie - katta yigit, katta dada, qiz quvuvchi, bir ko'zli uka, bir ko'zli Villi - istehzoli munosabat. Ularning barchasi hissiy-baholovchidir.

Bunday belgilar orasida to'liq va qisqartiruvchi erkak ismlariga asoslangan belgilar diqqatga sazovordir, masalan, Ibrohim, Adam, Hektor, Herman, Jeykob, Jon, Jon Genri, Jon Tomas, Oskar, Piter, Richard, Rojer, Rupert, Uilyam, Archi (Archibald), Bob (Robert), Charli / -ya'ni (Charlz), Dik, Diki (Richard), Jek, Jeki (Jon), Jim, Jimmi (Jeyms), Jonni (Jon), Tom, Tommi (Tomas), Villi / -y (Uilyam) va boshqalar. Yangi holat va umumiy nomlar toifasiga o'tishning ko'rsatkichi ularning yozilishi, asosan kichik harflardir.

Turli tizimli tillarda antroponim komponentli slenglar ustidagi tadqiqiy ishlar bu sohada o'rganilishi yanada chuqurroq kirib borishni talab qiladi

